

ETNOLOGIK TAHLIL: O'ZBEKISTON VA KOREYADAGI AN'ANAVIY JAMIYAT

Rahimberdiyev Sardorbek Bekmurod o'g'li

(Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Namangan filiali, Ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi.

Tel: +998 (93)-793-00-95. E-mail:

[*sardorbek.rakhimberdiyev@mail.ru*](mailto:sardorbek.rakhimberdiyev@mail.ru)

Homidova Mubina Nabijon qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Namangan filiali, Chet tillari kafedrasi o'quvchisi.

+998 (88)-374-51-26. E-mail:

[*homidovamubina87@gmail.com*](mailto:homidovamubina87@gmail.com)

Annotatsiya

O'zbekiston, 1991-yilda mustaqillikka erishgan qadimiy o'tmishga ega yosh davlatlardan biri hisoblanadi, Koreya Respublikasi esa 1948-yilda tashkil etilgan o'ziga xos madaniyat va an'analarga ega ming yillik tarixga ega davlatdir. Koreya dunyodagi etnik va til jihatidan bir xillikni saqlab qolgan kam sonli mamlakatlardan biridir. Demografik jihatdan o'ziga xos ko'rinish kasb etadigan bu ikki davlat aholi o'sish ko'rsatkichlarida ham xilma xil vaziyatda ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bundan tashqari, Koreya aholisining 8 foizdan ortig'ini 65 yoshdan oshgan keksalar, O'zbekistonda esa yuqori o'sish sur'atiga ega bo'lgan aholining 50 foizini 16 yoshgacha bo'lgan yoshlar, atigi 4,8 foizini pensiya yoshidagilar, 65 va 60 yoshli erkaklar va ayollar tashkil etadi. Koreya dunyodagi eng qashshoq mamlakatlardan biri bo'lsa-da, uning so'nggi 30 yildagi iqtisodiy rivojlanishi ajoyibdir. Koreyada aholining yarmi dinga faol jalb qilingan. Ushbu guruh ichida xristianlikning 49% va buddizmning 47% Koreyaning ikkita asosiy dinini tashkil qiladi. Aholining atigi 3 foizi o'zini konfutsiy deb hisoblasa ham, Koreya jamiyati konfutsiy qadriyatlari va e'tiqodlari bilan to'yingan.

Kalit so'zlar: demografiya, konfutsiychilik, sotsiologiya, o'rta yo'l, altruizm, namoz, ro'za, ziyorat, zakot, Ch'usok

Abstract

Uzbekistan is one of the young countries with an ancient past, having gained independence in 1991, while the Republic of Korea is a country with a thousand-year history, founded in 1948, with its own unique culture and traditions. Korea is one of the few countries in the world that has preserved its ethnic and linguistic homogeneity. We can see that these two countries, which have a unique demographic profile, are also in different situations in terms of population growth rates. In addition, more than 8

percent of the Korean population is over 65 years old, while in Uzbekistan, which has a high growth rate, 50 percent of the population is under 16 years old, and only 4.8 percent are of retirement age, men and women aged 65 and 60. Although Korea is one of the poorest countries in the world, its economic development over the past 30 years has been remarkable. In Korea, half of the population is actively involved in religion. Within this group, Christianity (49%) and Buddhism (47%) are the two main religions of Korea. Although only 3% of the population identifies as Confucian, Korean society is saturated with Confucian values and beliefs.

Keywords: demography, Confucianism, sociology, middle path, altruism, prayer, fasting, pilgrimage, zakat, Ch'usok

Oila har qanday jamiyatning asosiy ijtimoiy guruhi bo'lib, odatda erkak va ayolning uzoq muddatli majburiyat bilan baham ko'rishga, bolalarni tarbiyalashga va umuman, bir xonadonda yashashga tayyor bo'lgan har qanday ikki a'zosidan iborat. Sof sotsiologik nuqtai nazardan va har qanday ijtimoiy hodisa singari, oilani tushunish uning ta'rifi va asosiy funktsiyalaridan boshlanadi. Ushbu ta'rifga ko'ra, ko'pchilik oila jamiyatda ko'payish, ijtimoiylashuv, iqtisodiy va hissiy qo'llab-quvvatlash, tegishlilik hissi kabi asosiy funktsiyalarni bajaradigan odamlar birligi ekanligiga rozi bo'ladi.

Asosan, oila jamiyatning asosiy va ehtimol eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, shaxslarni jamiyatning samarali a'zolariga aylantirishga xizmat qiladi. Biz hammamiz oilamizga yo'l-yo'riq, qo'llab-quvvatlash va tegishlilik hissi uchun murojaat qilamiz. Ba'zilar oilani eng muhim ijtimoiy institut deb bilishadi, chunki bu bizning sotsializatsiya jarayonlari bilan birinchi uchrashuvimizdir. Sotsiologik nuqtai nazardan oila nafaqat institut, balki ijtimoiy tizim va ijtimoiy guruh sifatida ham qaraladi. Barcha institutlar singari, oila o'z chegaralari doirasida butun jamiyat uchun ma'lum maqsadlarga erishish uchun tashkil etilgan me'yorlar, qadriyatlar va rollar to'plamiga ega.

Ijtimoiy tizim sifatida oila o'zaro bog'liq bo'lgan bir nechta qismlar tashkil topgan, muayyan funksiyalar va rollarni bajaradigan tashkilot sifatida qaraladi. Qolaversa, tizim sifatida oila kattaroq tizimning bir qismi bo'lib, jamiyat va jamiyat faoliyatiga hissa qo'shadi. Oila tizimida maqomlar va rollar o'zaro ta'sir qilib, o'ziga xos maqomga ega bo'lgan va belgilangan rolni bajaradigan a'zolar o'rtasidagi munosabatlar tizimini shakllantiradi. Oila tizimining faoliyati ushbu status-rol o'zaro ta'sirining samaradorligiga bog'liq. Ijtimoiy guruh sifatida alohida oila a'zolariga e'tibor qaratiladi. Har bir insonning oilaga qanday hissa qo'shishi va har bir kishi oiladagi boshqa shaxslar bilan munosabatlarga qanday hissa qo'shishi har bir oila ichidagi haqiqatni belgilaydi.

Har qanday jamiyat shakllanishida oila asosiy institut ekanligini hech kim inkor etmaydi. Biroq, ba'zilar fikricha, hech qanday qonun, xoh konfutsiy bo'lsin, xoh islom, baxtli va sog'lom oilaviy hayotni kafolatlamaydi. Ko'p narsa xayrixohlikka bog'liq bo'lganligi sababli, eng yaxshi qonunlar hech kim bo'lmagan joyda yozilgan iboralardir. Shu ma'noda islom, bir tomondan, Alloh taoloning irodasiga to'la bo'ysunishni anglatadi, ikkinchi tomondan, Alloh belgilagan zaminda insonning xalifaligini ongli ravishda qabul qilishdir. Konfutsiychilikka kelsak, uni din yoki falsafa sifatida qat'iy tasniflash qiyin. To'g'rirog'i, bu amaliyotchilarni "o'rta yo'l" (tao) hayotiga yo'naltiruvchi tamoyillar, qoidalar, aksiomalar va maqollar to'plamidir. Oila – insoniyat sivilizatsiyasining poydevori, beshigi. U musulmon va konfutsiy jamiyatlarining asosi va asosidir.

Konfutsiy ijtimoiy tartibi: Konfutsiyning ijtimoiy tartibi "Inson boshqalarni boshqarishga harakat qilishdan oldin, avvalo o'z rivojlanishiga intilishi va o'z oilasini to'g'ri boshqarishi kerak" degan tamoyilni aks ettiradi. Ushbu tizim ostida koreys erkaklari an'anaviy ravishda o'z oilalarini vakillik qilish, qo'llab-quvvatlash va himoya qilish mas'uliyatiga ega edilar. Agar ular bu kuchdan foydalana olmasalar va o'zlarining etakchilik rolini oqilona bajara olmasalar, ular oila boshlig'i sifatida obro'sini yo'qotadilar. Uydagi tartib ierarxiya printsipi orqali ta'minlanadi, bunda bolalar ota-onalariga, xotinlari erlariga va xizmatkorlar xo'jayinlariga bo'ysunishlari kerak.

Islomdagi oila tizimi: konfutsiylikdan farqli o'laroq, islomdagi oila tizimi nozik bo'lib, er, xotin, bolalar va qarindoshlarning huquqlarini hurmat qiladi. Uni muvozanatlashtiradi. Bu yaxshi tashkil etilgan oila tizimida altruizm (ma'naviy xokisorlik, fidoiylik va insonparvarlik), saxiylik va sevgini rag'batlantiradi. Barqaror oila birligi tomonidan ta'minlangan tinchlik va xavfsizlik islom tomonidan yuksak qadrlanadi va uning a'zolarining ma'naviy yuksalishi uchun zarur deb hisoblanadi. Barkamol ijtimoiy tuzum katta oilalar mavjudligi va bolalarni qadrlash orqali yaratiladi. Qolaversa, konfutsiy oilasi kabi musulmon oilasining ham barcha a'zolari uchun xavfsiz va sog'lom "uy" muhitini ta'minlash, ularni ehtiros va istaklardan asrash hamda sog'lom va mazmunli faoliyatga yo'naltirish, muhabbat, mehr-oqibat, fidoyilik, adolat kabi insoniy fazilatlarini tarbiyalash, har xil qiyinchiliklardan panohtopish kabi o'ziga xos xususiyatlar mavjud. Oila jamiyatning mikrokosmosi bo'lganligi sababli, uning a'zolari uchun aniq rollar mavjud. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) aytdilar: "Sizlarning har biringiz valiy (cho'pon)siz va o'ziga topshirilgan narsaga mas'uldirlar. Hukmdor valiy va omonatiga mas'uldir, erkak o'z oilasiga valiydir, ayol esa erining uyi va bolalariga valiydir" (Sahih al-Buxoriy va Muslim).

Biroq konfutsiychilikda ham, islomda ham erkaklar oilada yetakchi rol o'ynaydi, ayollar esa ularga sodiq bo'lishlari kutiladi. Alloh taolo Qur'onda: "Erkaklar ayollarning rizq beruvchisidirlar, chunki Alloh birini boshqasidan ustun qilib qo'ygan

va ularni o'z mablag'lari bilan rizqlantirurlar. Bas, solih ayollar itoatkor bo'lib, erlari yo'qligida Alloh ularni himoya qilishni buyurgan narsalarni himoya qiladilar. Oiladagi huquq va majburiyatlar o'zaro bog'liqdir. Bir kishining mas'uliyati boshqa odamning huquqidir. Er, xotin, ota-ona va farzandlarning huquq va majburiyatlari shariatda¹ (Allohning amrlarida) yozilgan. Taqvodan boshqa ustunlik yo'q. Konfutsiylik davrida jinslar o'rtasidagi to'g'ri munosabatlar beshta inson munosabatlaridan biri - er va xotin o'rtasidagi munosabatlarga asoslanadi. Bu tizim ayollarni erkaklarga bo'ysundirishga intilmaydi, balki erkaklar ham, ayollar ham boshqalarga nisbatan bajarishi kerak bo'lgan muayyan burch va axloqiy tamoyillarga ega ekanligini ta'kidlaydi. Amaliy qo'llanilishida bolalikdan o'rganilgan bu ideal nafaqat er va xotin o'rtasidagi munosabatlarga, balki deyarli barcha gender munosabatlariga ta'sir ko'rsatdi.

An'anaviy O'zbekistonda bo'lgani kabi, an'anaviy Koreyada ham odatiy oila katta bo'lgan, odatda uch-to'rt avlod birga yashaydi. Go'daklar o'limi yuqori bo'lgani va ko'p bolali oila baraka hisoblanganligi sababli ko'p farzandli bo'lish maqsad qilingan. Bitta oila tuzilmasi ostidagi uch yoki to'rt avloddan iborat kengaygan oilalar Konfutsiylik va musulmonlarga altruizm, sadoqat, hurmat, mehribonlik va maslahat kabi ko'plab ijtimoiy fazilatlariga ega bo'lishlariga yordam beradi. Zarurat tug'ilganda o'zaro yordam mavjud. Ushbu tuzilma ichida ba'zi ichki qiyinchiliklar bo'lishi mumkin, lekin bolalar ham hayot haqiqatlari bilan yashashni o'rganishlari kerak.

Diniy e'tiqod va marosimlarni qiyosiy madaniyatlararo nuqtai nazardan o'rganuvchi fan inson e'tiqodlari olamini yoritishga intiladi. Din, atama sifatida, g'ayritabiyy kuchlar va yoki mavjudotlarga hissiy yoki ongli ravishda sodiq bo'lgan shaxs tomonidan ularga ishonish va ularga sig'inish deb ta'riflanishi mumkin. O'zbek jamoalarining qadimiy e'tiqodlariga ko'ra, hayot o'lgandan keyin ham davom etgan va ajdodlar ruhi yer yuzida qolib, tirik odamlarga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatgan. Bu e'tiqod o'liklarga sig'inish va o'liklarga sig'inish bilan bog'liq boshqa ajdodlarni ulug'lash kabi marosimlarni keltirib chiqardi. Bu siymolar o'lganlaridan keyin ham ancha vaqt o'tib ham jamiyatda hurmat-ehtirom ko'rsatilib, ularga ibodat, qurbonlik va sajda qilishga munosib mavqega ega bo'lib, ajdodlarga sig'inishning tug'ilishiga sabab bo'lgan. Ular ajdodlari qabri ustiga "qo'rg'on" nomli maqbara qurib, yilning ma'lum kunlarida, xususan, islom olamida xalq bayrami bo'lmish "Qurbon bayrami" kabi marosimlarda, ajdodlari maqbara va qabrlarini ziyorat qilishda ularning ruhini tinchlantirish uchun qurbonliklar keltirgan.

¹ Shariat is sacred law - (Arabic شريعة also Shari'a, Shariah or Syariah) is traditional Islamic law. Like most religious cultures, Islam classically drew no distinction between religious and secular life. Hence Sharia covers not only religious rituals, but many aspects of day-to-day life. Wikipedia Encyclopedia.

O'zbekistonning ko'plab hududlarida sunniylar² tashrif buyuradigan ko'plab ziyoratgohlar va ziyoratgohlar mavjud. Sunniylar ziyoratgohlarni ziyorat qilishdan tashqari, Qur'onda tasvirlangan va Muhammad payg'ambar tomonidan qo'llanilgan namoz, ro'za, ziyorat va zakot (sadaqaning bir turi) kabi turli xil ibodat turlari bilan shug'ullanadilar. Ziyoratgohlarni ziyorat qilish ibodatlardan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Aslida masjidlar ularning haqiqiy sajdagohlaridir.

O'zbek oilalarida bo'lgani kabi koreyslarda ham qarindoshlar va urug' a'zolari o'rtasida mustahkam rishtalar mavjud. An'anaviy oilaga asoslangan tamoyillarga amal qilgan holda, Koreyada katta oila odamlar qiyinchiliklarga duch kelganda birinchi bo'lib murojaat qiladilar. Bugungi kunda bunday katta oilalarning bir tom ostida yashashi kamdan-kam bo'lsa-da, oila a'zolari ko'pincha bir hududda yashaydilar va tez-tez aloqada bo'lishadi. Uzoqda yashaydigan odamlar qarindoshlarining to'yi, 60 yoki 70 yoshga to'lgan tug'ilgan kuni, bolaning tug'ilgan kuni va an'anaviy bayramlar kabi maxsus tadbirlarda bir joyga to'planishadi. Bunday paytlarda hamma marosimga tayyorgarlik ko'rishga yordam beradi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, islomda qarindoshlik va oila rishtalari juda mustahkam bo'lib, umrimiz davomida doimo saqlanib qoladi. Bu aloqalarni buzishni tanlagan har bir kishi uchun juda jiddiy oqibatlarga olib keladi. Alloh taolo aytadi: "Agar sizlarga hokimiyat berilsa, er yuzida buzg'unchilikni tarqatib, qarindoshlik rishtalaringizni uzasizmi? Ana o'sha qavmlarni Alloh la'natlagan, kar va ko'r qilib qo'ygandir". Sahih hadislarda³ keltirilishicha, Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v): "Kim qarindoshlik rishtalarini uzsa, jannatga kirmaydi", dedilar. Ajdodlarni hurmat qilish Konfutsiyning oilaviy nasl tizimining asosini tashkil etadi; ammo bu haqiqat bugungi o'zbek-musulmon oilalarida ahamiyatini yo'qotmoqda. Koreyada bobo va buvilar vafot etgan kuni, soat 1 dan 2 gacha uyda ularni yodga olish uchun maxsus marosimlar o'tkaziladi. Beshinchi yoki keyingi avlodlar uchun xizmatlar yiliga bir marta, Ch'usok (Hosil bayrami), sakkizinchi oyning 15-kuni yoki tanlangan xayrli kunda o'tkaziladi. Bu kunda avlodlar ajdodlari qabriga yig'ilib, marosimlar o'tkazadilar. Ushbu xotira marosimi shunchalik muhim voqeaki, hatto uzoq qarindoshlar ham qatnashish uchun uzoq masofalarga borishadi. Konfutsiy e'tiqodiga ko'ra, ajdodlarning samoviy ruhlari erda sodir bo'layotgan hamma narsani biladi. Shu sababli, koreyslar o'zlarining oilaviy tarixiga katta hurmat bilan munosabatda bo'lishadi va ko'p hollarda bir necha o'nlab avlodlarga tegishli bo'lgan ushbu nasabnomalarni sinchkovlik bilan qayd qiladilar va yangilaydilar. Shuningdek, ular

² Sunni Islam (Arabic سُنَّة) is the largest denomination of Islam. Followers of the Sunni tradition are known as Sunnis or Sunnites, and often refer to themselves as the Ahlus Sunnah wal-Jama'a'h. Sunni Muslims constitute 80-90% of the global Muslim population.

³ Hadith (الحديث, Arabic pl. ahadith; in English academic usage, hadith is often both singular and plural) are traditions relating to the sayings and doings of the prophet Muhammad and his companions, or 'sahaba'. Hadith collections are regarded as important tools for determining the 'Sunnah', or Muslim way of life, by all traditional schools of jurisprudence.

rasmiy unvonlar, yutuqlar, qirollik chaqiruvlari, qabrlar joylari va boshqa ma'lumotlarni diqqat bilan yozib olishadi.

REFERENCES

1. Adeeb Khalid. "The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia". Berkeley, 1998.
2. Arnold, Fred. "Measuring the Effect of Sex Preference on Fertility: The Case of Korea. Demography". 1985.
3. Brians, Paul. "Examples of Filial Piety", 1998. Washington State Univ. 2003.
4. Cho, Lee-Jay. "Confucianism and the Korean family". (Special Issue: Families in Asia: Beliefs and Realities) Journal of Comparative Family Studies. 1995.
5. Cho, Lee-Jay, Fred Arnold, and Tai Hwan Kwon. "The Determinants of Fertility in the Republic of Korea", Committee on Population Demography Report No.14. Washington, D.C.: National Academy Press. 1982.
6. Coale, Ansley J., Lee-Jay Cho, and Noreen Goldman. "Estimation of Recent Trends in Fertility and Mortality in the Republic of Korea". Washington, D.C.: National Academy of Sciences. 1991.
7. Connie Kang. "Home was the Land of Morning Calm: a saga of a Korean-American family". Addison-Wesley Pub. Co. 1995.
8. Deuchler, Martina. "The Tradition: Women during the Yi Dynasty." In Mattielli, Sandra, ed. "Virtues in Conflict: Tradition and the Korean Woman Today." Seoul: Royal Asiatic Society/Samhwa Press. 1977.
9. Eshleman, J. Ross. "The Family." Ninth Edition. Allyn & Bacon: Needham Heights. 2000.
10. Fukuyama, Francis. "Trust; The Social Virtues and the Creation of Prosperity." The Free Press, New York. 1995.
11. Gregory Massell's. "The Surrogate Proletariat: Moslem Women and Revolutionary Strategies in Soviet Central Asia", 1919-1929. Princeton University Press. 1974.
12. Jon, Byong-Je. "Familism and Individualism for Modern Korean Wome", in Christian Academy (ed.). "The Confusion in Ethics and Value in Contemporary Society and Possible Approaches to Redefinition". Seoul: Wooseok. 1989.
13. Kim Kyong-Dong, Lee Oh-Jook. "The Two Koreas. Social Change and National Integration." Jimondang. Seoul-Edison. 2003.
14. Report of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, Initial reports of States Parties, Uzbekistan. CEDAW/C/UZB/1. February 2, 2000.
15. Sorensen, Clark. "Women, Men, Inside, Outside: The Division of Labor in Rural Central Korea." In Kendall, Laurel and Peterson, Mark, eds. Korean Women: View from the Inner Room. Cushing, ME: East Rock Press, Inc. 1983.
16. Strong B., DeVault C., Sayad B.W., & Cohen T. "The Marriage and Family" (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth / Thompson Learning. . 2000.
17. "Women and Children," Ministry of Macroeconomics and Statistics, Republic of Uzbekistan. Tashkent, 1996
18. Zahid I. Munavvarov, "Uzbekistan," "Islam and Spiritual Revival."